

بەش / سیستەمە سیاسییەکان و سیاسەتی گشتی

کوئێژ / زانستەسیاسیەکان

زانکۆ / سەلاحەددین / هەولێر

بەت / نمونە سیستەمە سیاسییەکان لە ئەوروپا

پەرتووکی کۆرس / دووهم

ناوی مامۆستا / دڤخواز اسماعیل عزیز

سالی خوێندن / ۲۰۲۳-۲۰۲۴

پەرتووکی کۆرس
Course Book

<p>نموونهی سیستەمه سیاسییەکان له ئەوروپا</p>	<p>١. ناوی کۆرس</p>
<p>د. دلخواز اسماعیل عزیز</p>	<p>٢. ناوی مامۆستای بەرپرس</p>
<p>سیستەمه سیاسییەکان و سیاسەتی گشتی / زانستەسیاسییەکان</p>	<p>٣. بەش / کۆلیژ</p>
<p>ئیمیل: dlxwaz.azzez@su.edu.krd ژمارە تەلەفۆن ٠٧٥٠٤٠٦٦٧٣٤</p>	<p>٤. پەیوەندی</p>
<p>٦ کاتژمێر</p>	<p>٥. یەکەى خویندن (بە سەعات) لە هەفتهیەک</p>
<p>١٠ کاتژمێر</p>	<p>٦. ژمارەى کارکردن</p>
<p>PSPS1202</p>	<p>٧. کۆدی کۆرس</p>
<p>ناوی تەواو / م.ی. دلخواز اسماعیل عزیز سال و شوینى ئەدايک بوو / ١٩٨١/٧/١ / هەولێر شوینى نیشته جیبوون :- هەولێر / دارەتوو خویندن و بروانامەکان : -أ- بکائوریوس سال و شوینى وەرگرتن ئە زانکۆ :- زانکۆى سەلاحەددین -کۆلیژی یاسا و پامیاری -بەشى پامیاری - ٢٠٠١-٢٠٠٠ . سال و شوینى وەرگرتنى بروانامەى بکائوریوس :- زانکۆى سەلاحەددین -کۆلیژی یاسا و پامیاری - ٢٠٠٤-٢٠٠٥ .. ب- ماستەر سال و شوینى وەرگرتن :- زانکۆى سەلاحەددین -کۆلیژی یاسا و پامیاری - بەشى پامیاری - ٢٠١٢-٢٠١٣ - سال و شوینى وەرگرتنى بروانامە :- زانکۆى سەلاحەددین -کۆلیژی یاسا و پامیاری - بەشى پامیاری ٢٠١٥- . - ناوی ماستەر نامە / الفساد فى العراق بعد عام ٢٠٠٣- هیئە النزاھە بوصفها الیہ معالجه دامەزراندن و خزمەت و نازناوی زانستی</p>	<p>٨. پروفایەلى مامۆستا</p>

<p>۱- دامه‌زاندن وه‌گو فه‌رمانبهر سال وشوین :- زانکۆی سه‌لاحه‌ددین - کۆلیژی یاسا و رامیاری ۲۰۰۶/۱/۵ .</p> <p>۲- سالانی خزمه‌ت وه‌گو فه‌رمانبهر/ (۹) نۆ سال</p> <p>مامۆستا له :- زانکۆی سه‌لاحه‌ددین -کۆلیژی زانسته سیاسییه‌کان</p> <p>۲- سالانی خزمه‌ت وه‌گو مامۆستا :- (۸) سال.</p>	
<p>سیستهمی سیاسی به‌راووردکاری ، سیستهمی سیاسی و ده‌سه‌لاتی سیاسی ، تیۆری بنیادی وه‌زینی، جۆره‌کاتی سیستهمی سیاسی سیستهمی به‌له‌مانی و سه‌رۆکایه‌تی و سیستهمی تیکه‌ل ،سیستهمی سیاسی له ده‌وله‌ته ئه‌وروپیه‌کان وه‌ک سیستهمی سیاسی فرنسا و سیستهمی سیاسی به‌ریتانیا سیستهمی سیاسی له سوئیسرا ..</p>	<p>۹. وشه سه‌ره‌کیه‌کان</p>
<p>۱۰. ناوه‌رۆکی گشتی کۆرس:</p> <p>ئهم وانیه تاییه‌ته به باسکردن وشروقه‌کردنی نموونه‌ی سیستهمه سیاسییه‌کان له کیشوه‌ری ئه‌ورپا ، چونکه لیکۆلینه‌وه له سیستهمی سیاسییه‌کان گرنگیه‌کی تاییه‌تی هه‌یه ، له‌وه‌ی به‌شیکه له خۆیندنه‌وه‌یه‌کی گشتگیر له به‌شه‌کانی مه‌عریفه‌ی زانستی که‌ویش زانسته سیاسییه‌کانه ، هه‌روه‌ها گرنگی لیکۆلینه‌وه له‌وه سه‌رچاوه ده‌گرتیت که سیستهمی سیاسی رووبه‌ریکی فراوانی له فه‌زای سیاسی داگیر ده‌کات .</p> <p>سیستهمی سیاسی له ناو هه‌موو دیارده سیاسییه‌کانی تردا کاریگه‌ریه‌کی زور مه‌ترسیدار له‌سه‌ر ژیا‌نی تاکه‌کان دروست ده‌کات له‌به‌ره‌وه‌ی گوزارشت له ناوه‌نده‌کانی هیز ده‌کات له‌ناو کومه‌لکا سیاسییه‌کاندا .بۆیه له‌م لیکۆلینه‌وه‌دا هه‌ولده‌هین له روانگه‌ی یه‌کیک له مه‌نه‌جه گرنگه‌کانی دیراسه‌کردنی سیستهمی سیاسی باس له چه‌ند نمونه‌یه‌کی سیستهمی سیاسی بکه‌ین له واقعه‌دا له ئه‌وروپا .</p> <p>مه‌نه‌جه‌ی بونیادی وه‌زینی یه‌کیکه له‌وه مه‌نه‌جه‌ی که دیراسه‌ی ئه‌رکانی سیستهم ده‌کات له‌سه‌ر ئاستی تیه‌اویشته‌کان و ده‌رهاویشته‌کان ، هه‌ولده‌هین له ریگه‌ی ئهم مه‌نه‌جه‌وه دیراسه‌ی ئه‌رکه‌کانی سیستهم بکه‌ین ، چونکه ناتوانین شیکاری دام و ده‌زگاکان بکه‌ین ئه‌گه‌ر له ریگه‌ی وه‌زینه‌وه نه‌بیت .</p> <p>بۆیه ئیمه مه‌نه‌جه‌ی به‌راووردکاری به‌کارده‌هین بۆ دیراسه‌کردنی چه‌ند نمونه‌یه‌کی سیستهمی سیاسی جیاواز له کیشوه‌ری ئه‌وروپا . چونکه به‌راووردکاری ئامرازیکه له ئامارزه‌ بنچینه‌یه‌کانی بیری مروف ، یاخود میتودی‌یه‌کی زانستی،</p>	

ياخود دىراسه يه كى ريك و بېكه كه به هؤيه وه دهاتوانين خالى جياواز و ليكچوه كان ديارى بكهين له نيوان سيستمه سياسيكان .

۱۱. نامانجه كانى كورس

۱- ههول دهدهين باسى سيستمى سياسى و دهسه تى سياسى بكهين وه دام و دهزگا فهريمه كانى دهسه لاتی سياسى روون دهكهينه وه .

۲- تيشك دهخهينه يه كيك له گرنترين ميتوده گرنه كانى سيستمى سياسى نه ویش تيؤرى بونىادى وه زيفيه كه تركيز له سه ركه سه ركه كانى سيستمى سياسى دهكات له سه ر ناستى تيه اويشته كان و ده رهاويشته كان .

۳- له ريگه ي تيؤرى بونىادى وه زيفى دهتوان به راوورد كردن له نيوان سيستمه سياسي جياوازه كانى كيشوهرى نه وروپا بكهين ، به نامانجى تيگه يشتنى قوتابيان له نه ركه سه ركه كانى و ميكانيزمه كانى كار كردنى سيستمه مه كان له نه وروپا .

۴- نامانجمان نه وه يه كه قوتابيان ناشنا بكهين به نه زمونى سيستمه سياسيكان له دوو ماوه ي زهمه نى جياواز وه دووشوئى جياواز كه بو ت ده رده كه ويت كه له م دوو ماوه جياوازه دا نه م سيستمه مه جون كارى كردووه خاله ليكچوو جياوازه كان ديار دهكات .

۵- ناشنا بوونى قوتابيان به وه ي كه چون سيستمى سياسى ده مينيته وه و پاريزگارى له مانه وه ي خوى دهكات وه چون بيشده كه ويت .

۱۲. نه ركه كانى قوتابى

ليرده نه ركى قوتابى به م شيوه يه ده ست نيشان ده كريت :

۱- له رووى ناماده بوونى قوتابى له پول .

۲- نه نجام دانى سمينار له سه ر بابته كانيان .

۳- تاقى كردنه وه ي روژانه .

۴- ههروهه باه شداربوونى قوتابى له كاتى وانه وتنه وه دا .

۱۳. ريگه ي وانه وتنه وه: له م كورسه دا هه فتانه هه لدهستم (وهك ماموستاى وانه كه) به بيشكه شكر دنى

ناوهرؤكى بابته كان له شيوه ي (محازهرات) به پيى نه و خشته يه كه ده يخهينه روو بو قوتابيان (خوئندكاران) ،

به سوود وه رگرتن له (وايت بو رد) و (داتا شو) ، له گه ل به شدار بيبى كردنى قوتاله ، بيان له ريگه ي پرسيار و وه لام

وره خساندنى بو ار بوگفت وگو و راقه ي بابته ومه سه له كان ، جگه له چالاكى ترى هه مه جو ر وهك سازدانى سيمينارى

كورت له سه ر بابته كانى وانه كه له لايه ن قوتابيان وه .

١٤. سيستمى هه لسه نگاندن

به ره چاوكردنى تاييه تمه ندى وسروشتى زانستى راميارى و خودى وانكه كەش ، نهم سيمسته ره دا زياتر سوود نه شيوازى
نيشائى (مقالى) وه ده گرين بو تاقىكردنه وه كان ، دابه شكردنى نمره ش بهم جوهرى خواره وه ده بيت :

١. تاقىكردنه وهى سمستهرى يه كه م نه سهر (٢٠) نمره .

٢. چالاكى و نهركى روظانه (١٠) نمره ، كه چەند پيوهرىكى زانستى ره چاو ده كه ين بو نه ژماركردنى نه و نمره يه ،
نه وانه به شدارى روظانه قوتابيان و تاقىكردنه وه وه لسه نگاندى خيرا (Quiz) و سازدانى سيمينار نه سهر
بابه ته كان نه لايهن قوتابيان وه .

٣. تاقىكردنه وهى كوتايى سال (٦٠) نمره

١٥. دهرئه نجامه كانى فيربوون :

له ريگه خويندنى بايه تى نمونه ي سيستمه سياسيه كان نه نه وروپا ده گه يه چەند دهرئه نجاميك وهك :

١- قوتابيان شاره زاي پهيدا ده كه ن دهر باره ي سيستمه سياسيه جوراو جوهره كان نه جيهان به گشتى و كيشوهرى نه وروپا
به تاييه تى ، وهك سيستمه يه ره له مانى ، نيچه سه رو كايه تى ، سيستمه يه مه جلسى و هه نديك سيستمه يه سياسى ترى
تاييه ت به هه نديك وولات .

٢- ههروه ها قوتابيان نه ريگه خويندنى نهم بابه ته وه نه ركه جوراو جوهره كانى دام و ده زگا سياسيه كانيان بو
ده رده كه يت كه هه ريه كه يان چون كارده كه ن نه رووى كردار ييه وه .

٣- ههروه ها نه نه نجامدا قوتابى ده توانيت را پورت و سمينار نه نجام بدات نه سهر به را وورد كردن نه نيوان سيستمه
سياسيه جوراو جوهره كان نه جيهاندا .

١٦. ليستى سه رچاوه كان :

١. نصر محمد عارف ، نظريات السياسة المقارنة ومنهجية دراسة النظم السياسية العربية ، مقارنة
ابستمولوجية ، جامعة العلوم الاسلامية والاجتماعية ، ليزبرج / فيرجينيا ، ١٩٩٨

٢. جابريل الموند ، وبنجامين باويل الابن ، السياسات المقارنة في الوقت الحاضر ، الاهلية للنشر ، لبنان ،
١٩٩٨ . (منهج الدراسة) .

٣. الدكتور كمال المنوفي ، نظريات النظم السياسية ، جامعة الكويت ، ١٩٨٩ .

٤. الدكتور كاظم المشهداني ، النظم السياسية ، ١٩٩٠

٥. د. محمد زاهير بشير المغيربي ، قراءات في السياسة المقارنة ، قضايا منهجية ومداخل نظرية ، منشورا
ت جامعة قار يونس ، بنغازي ليبيا ، ط ٢ ، ١٩٩٨ .

٦. د. حافظ علوان حمادي ، النظم السياسية في الاوربا الغربية والولايات المتحدة الامريكية ، عمان دار
وائل ، ٢٠٠١ .

٧. جواد مسته فا (سيستمه سياسيه كان) ٢٠١٦ .

٨. د. عدنان عبدالله رشيد د. خاموش عمر عبدالله ، بنه ماكانى سيستمه سياسيه كان ، جاپى يه كه م ، ٢٠١٢ .

<p>۹. باسكال فؤمتين ، يهكيتى ئه وروپا - ئه زمونى يه كگرتنى كيشوهرىك ، وهرگسرانى چواس حسن ، مه كته بى ناوه ندى دىراسات و پيگه ياندىن ، چا پخانەى رۇژھە لات ، چا پى يه كه م ، هه وئير ۲۰۰۹ .</p>	
<p>ناوى مامۇستاي وانه پيژ</p>	<p>۱۷. بابە تە كان</p>
<p>د. دأخواز إسماعيل عزيز</p>	<p><u>پيژىستى بابە تە كانى</u> <u>نمونهى سيستمه سياسيه كان له ئه وروپا</u> به شى يه كه م // لايه نى تيؤرى</p> <p><u>پيژىشكى : سهره تايهك بۇ سيستمى سياسى به راوردكارى</u></p> <p>يه كه م / پيئاسه ي به راوردكارى</p> <p>دووه م / گرنكى به راوردكارى</p> <p>سيپه م / مه رجه كانى به راوردكارى</p> <p>چوارهم / سياسه تى به راوردكارى چيه ؟</p> <p>پيئجه م / قوناغه كانى پيژىكوتنى سياسه تى به راوردكارى</p> <p><u>دەروازە يەك بۇ تيگه يشتن له چه مكى سيستمى سياسى و دەسه لاتی سياسى</u></p> <p>يه كه م / چه مكى سيستمى سياسى</p> <p>دووه م / تايه تمه ندیه كانى سيستمى سياسى</p> <p>سيپه م / چه مك و بنچينه ي دەسه لاتی سياسى</p> <p>چوارهم / دام و ده زگانى دەسه لاتی سياسى</p> <p><u>تيؤرى بنيادى وه زيفى</u></p> <p><u>پيوهره كانى دابه ش كردنى سيستمه سياسيه كان</u></p> <p>يه كه م / جوړه كانى سيستمه سياسيه كان به پيى مهارسه كردنى دەسه لات</p>

	<p>١-سیستهمی تاکرهوی</p> <p>٢-سیستهمی که مینه</p> <p>٣-سیستهمی زورینه (دیموکراسی)</p> <p>دووم / جوړه کانی سیستهمه سیاسیه کان به گویره ی پرنسیپی جیاکردنه وهی دهسه لات :</p> <p>١- سیستهمی په رله مانی</p> <p>٢- سیستهمی سه رو کایه تی</p> <p>٣- سیستهمی حکومتی به کومهل (مه جلسی)</p> <p>٤- سیستهمی تیکهل</p> <p>-چه مکی پارته سیاسیه کان (جوړو نه رکه کانی)</p> <p>-گرو په کانی گوشارو (نامرازه کانی به شداریکردنیان و کاریگه ریان)</p> <p>به شی دووم // لایه نی پراکتیکی</p> <p>(سیستهمه سیاسیه کان نه نه وروپا - نمونه کان و حالته تی دیراسی)</p> <p>- کورته یه کی میژووی دهریاره ی کیشوهری نه وروپا</p> <p>- یه کیتی نه وروپا</p> <p>- نامانج و دامو ده زگاو میکانیزمی کارکردنی یه کیتی نه وروپا</p> <p>- <u>گرنگی دیراسه کردنی سیستهمه سیاسیه کان نه نه وروپا</u></p> <p>سیستهمی سیاسی به ریتانیا</p> <p>یه که م // که شه سندننی میژووی سیستهمی په رله مانی نه به ریتانیا</p> <p>١-دهستوری به ریتانیا</p> <p>٢-رؤشنبری به ریتانیا</p>
--	--

	<p>۳- دام و دەرگا دستوریه کانی بهریتانیا (دهسه لاتی جی به جی کردن : مه لیک و حکومت - دهسه لاتی یاسادانان له بهریتانیا (نه نجومه نی گشتی - نه نجومه نی نوردات) . دهسه لاتی دادووری .</p> <p>۴- هوکاره کانی مانه وهی سیستمی دوو پارتی له بهریتانیا .</p> <p>سیستمی سیاسی فرنسا</p> <p>۱- کورته یه ک له سه ر میژووی فهرنسا</p> <p>۲- دستوری فهرنسا</p> <p>۳- دام دەرگا کانی سیستمی سیاسی فهرنسا (دهسه لاتی جی به جی کردن : دهسه لاته ره ها کانی سه روک کومارو دهسه لاته کانی حکومتی فهرنسا - دهسه لاتی یاسادانان (نه نجومه نی نشتیمانی و نه نجومه نی پیران دهسه لاته کانیا) (نه نجومه نی دستورو نهرک دهسه لاته کانی نه نجومه نی دستوری)</p> <p>گروپه کانی فشار له فرنسا .</p> <p>سیستمی سیاسی سویسرا</p> <p>یه که م / کورته یه ک له سه ر میژووی سویسرا</p> <p>دووهم / دام و دەرگای دستوری سویسرا (کومه لهی فیدرالی دهسه لاته کانی کومه لهی فیدرالی : - نه نجومه نی گهل و نه نجومه نی کانتونه کان) (نه نجومه نی فیدرال - دهسه لاتی جی به جی کردن) : چالاکیه کانی نه نجومه نی فیدرال) له سویسرا</p> <p>سیبیه م / هه لسه نگاندن سیستمی مه جلسی له سویسرا .</p> <p>سیستمی سیاسی روسیا</p> <p>یه که م / پوخته یه کی میژووی له سه ر یه کیتی سوقیه ت .</p> <p>دووهم / سیستمی تاییه تی روسیا</p>
--	--

	<p>سيپهه/ دام و دهزگا دهستوريه كان له روسيا (دهسه لاتي ياسادانان – نه نجومهني دووما- نه نجومهني ، نه نجومهني ناوهندي) دهسه لاتي جي به جي كردن له روسيا) ، شيوازي هه لېژاردي سەرۆك له روسيا حكومهتي سويسرا و دهسه لاته كانى ، دهسه لاتي دادوهري)</p> <p>سيسته مي سياسي ئەلمانيا</p> <p>يه كه م / پوخته يه كي ميژووي له سهر سيسته مي سياسي ئەلمانيا</p> <p>دووهم / دهستوري ئەلمانيا</p> <p>سيپهه/ . دامه زراوه دهستوريه كان له ئەلمانيا) دهسه لاتي ياسادانان نه نجومهني نوينه راني فيدرال-البند ستاج- نه نجومهني وولايات –البند سرات) : فيدرال) چونيه تي به ريوه بردني كاره كانى دهسه لاتي ياسادانان –دهسه لاتي جي به جي كردن- سەرۆك كومار – حكومهت دهسه لاته كانى سەرۆك كومار له ئەلمانيا حكومهت (راويژكار- نه نجومهني وهزياران) دهسه لاته كانى راويژكار له ئەلمانيا دهسه لاتي دادوهري له ئەلمانياي (دهسه لاته كانى دادگا له ئەلمانيا) دهسه لاته هاوبه شه كان له نيوان دهوله تي فيدرال و وولايه ته كان.</p>
--	--

<p>١٩. تاقىکردنه وه كان</p> <p>١. دارشتن: له م جوړه تاقىکردنه وه يه پرسياره كان زوربه ي به وشه ي وه ك روون بكه وه چوون...؟ هووكاره كان چى بوون...؟ بوچى...؟ چوون...؟ دهستپيډه كات. له گهل وهلامى نموونه بيان نموونه ده يټت دهسته به ربكړت</p> <p>٢. راست وچهوت: له م جوړه تاقىکردنه وه يه رسته يه كي كورت دهر باره ي بابه تټىك دهسته به رده كړت وپاشان قوتابى به راست يان چهوت داده يټت. نموونه ده يټت دهسته به ربكړت.</p>

۲. بژاردهی زۆر: لهم جۆره تاقیکردنه وهیه ژماره بیه ک دهسته واژه دهسته بهرده کریت له ژیر رسته بیه ک وپاشان قوتابیان دهسته واژه ی راست هه لده بژیریت. نموونه ده بیته دهسته بهر بکریت.

۲۰. تیبینی تر
لیره ماموستای وانه بیژ ده توانیت تیبین وکۆمهنتی خۆی بنوسیته بو دهوله مه ندکردنی په رتووکه که ی.

۲۱. پیداچوونه وهی هاوهل
ئه م کۆرسبووکه ده بیته له لایهن هاوه لپکی ئه کادیمییه وه سه یر بکریت و ناوه رۆکی بابه ته کانی کۆرسه که په سه ند بکات و جه ند ووشه بیه ک بنووسیته له سه ر شیاوی ناوه رۆکی کۆرسه که و واژووی له سه ر بکات.
هاوه ل ئه و که سه یه که زانیاری هه بیته له سه ر کۆرسه که و ده بیت پله ی زانستی له ماموستا که متر نه بیته.